

ГРИЩЕНКО
Тетяна Рубілівна,
канд. іст. наук,
завідувач сектору наукознавства
Центру історії аграрної науки
ННСГБ НААН
(м. Київ)

ЖУРНАЛ «МОЛОДИЙ ДОСЛІДНИК» ЯК СКЛАДОВА ДРУКОВАНОЇ СПАДЩИНИ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО НАУКОВОГО КОМІТЕТУ УКРАЇНИ

Розкрито передумови створення та діяльності наукового часопису «Молодий дослідник» для потреб інформаційного забезпечення аграрної галузі України. Визначено мету, завдання та проблематику видання. Зосереджено увагу на його діяльності протягом 1924 р. та внесок Сільськогосподарського наукового комітету України у його становлення й розвиток.

Раскрыты предпосылки создания и деятельности научного журнала «Молодой исследователь» для информационного обеспечения аграрной отрасли Украины. Определены цели, задачи и проблематика издания. Внимание сосредоточено на его деятельности в течение 1924 года и вкладе Сельскохозяйственного научного комитета Украины в его становление и развитие.

Creation and reveals the backgrounds of the scientific journal «Young Researcher» for informational needs of the agricultural sector of Ukraine are observed. The purpose, objectives and issues publications are defined. Attention is concentrated on its activities during 1924 and the contribution of the Agricultural Scientific Committee of Ukraine in its formation and development.

У 20-х рр. минулого століття закладалася мережа органів керівництва сільським господарством та наукою, науково-дослідних установ, закладів, організацій, а також відбувалося формування відповідної галузевої періодики в Україні. Досягнення у різних галузях сільського господарства, зв'язок науки і життя, нагальні поточні питання та проблеми знайшли яскраве висвітлення на

сторінках тогочасної періодики. Деякі матеріали збереглися лише на сторінках періодичних видань, що, безперечно, є важливим науковим фактом.

Стан галузевої видавничої справи був невід'ємним і залежав від соціально-політичних, культурних та економічних процесів, що відбувалися в УСРР, розвитку сільського господарства та науки. На початку 20-х рр. минулого століття вихід періодичних видань майже призупинився у зв'язку з подіями громадянської війни, політикою воєнного комунізму. Поступово із запровадженням нової економічної політики відбулося їх відродження. Сільськогосподарська видавнича справа переважно зосереджувалась в органах управління наукою і сільським господарством, найвищих центральних наукових установах: Народному комісаріаті земельних справ УСРР, Сільськогосподарському науковому комітеті України (при Наркомземі) з осередком у Києві (пізніше – у Харкові) і філіями на місцях, Українській метеорологічній службі та ін. На жаль, багато з тогочасних часописів після бурхливої появи виявилися недовговічними за умов боротьби за існування, низької наукової цінності тощо.

Перша спроба координування наукової діяльності державних, міських, громадських та приватних установ у сфері сільського господарства була здійснена в 1918 р. із організацією в Києві Сільськогосподарського вченого (з 1920 р. – наукового) комітету, який перетворився на вищу всеукраїнську сільськогосподарську наукову організацію з осередками майже у всіх областях [1]. У 20-х рр. минулого століття він відіграв значну роль у відродженні видавничої справи. Наукова праця установи мала вирішальне значення саме у важкій період становлення держави з новим суспільно-політичним ладом. Комітет з перших днів свого заснування велику увагу приділяв розповсюдженню сільськогосподарських знань друкованими засобами та їх збереженню.

Бібліотечно-бібліографічне бюро та секція пропаганди при СГНКУ проводили роботу щодо збирання, збереження у бібліотеці Комітету та розповсюдженні галузевих знань. Варто сказати, що було створено Центральну

сільськогосподарську бібліотеку СГНКУ в Києві, що мала понад 100 000 назв, та бібліотеку СГНКУ при НКЗС, що мала понад 30 000 назв [2]. За нашими підрахунками, періодична спадщина СГНКУ нараховує понад 25 часописів.

Внаслідок проведення історико-наукового аналізу сільськогосподарських періодичних видань, на сторінках яких відображено стан сільськогосподарської науки та дослідної справи у зазначений період, виділяється науковий журнал «Молодий дослідник».

Цікавою є історія заснування часопису. Ідея його видання зародилася у гуртку слухачів курсів сільськогосподарської дослідної справи, організованих Народним комісаріатом земельних справ УСРР при Всеукраїнському агрономічному товаристві у Харкові тривалістю 1,5 роки. Їх випускники проходили стажування на Харківській крайовій дослідній станції, вивчали літературу з питань проведених досліджень, займалися обробкою матеріалів, спостереженнями, прослуховували лекції, відвідували виставки та екскурсії по дослідним станціям України (Суми, Носівка, Київ, Радомишль, Полтава). Насичена програма і повна або майже повна вища агрономічна освіта слухачів багато у чому сприяла постійному науковому пошуку та його викладенню на папері. Випускники цих курсів охарактеризували своє бажання випускати власний друкований орган наступним чином: «... ознайомити один одного ... з тими нашими науковими розвідками й висновками, що їх ми не насмілювались запропонувати на суд широкого наукового світу, як результат цілком окресленої і викристалізованої наукової думки, бажання почути оцінку їх і в такий спосіб дістати стимули для дальшої творчої праці...» [3].

Варто зазначити, що у цей період спостерігається розгорнута українізація наукознавства та діловодства в Україні. Не оминули ці процеси і сільськогосподарську науку. Відтак, молоді дослідники зауважували, що опанування української літературної наукової мови наразі було вкрай важливим і гострим питанням для науковців. І якнайкраще її вивчення можливе шляхом постійного удосконалення літературної творчості. Таким чином, «... журнал був ... одним із засобів до вивчення й удосконалення української

сільськогосподарської наукової термінології та взагалі мови наших викладів...» [3].

Перший випуск журналу під назвою «Листок дослідника» побачив світ наприкінці серпня 1923 р. за безпосереднього сприяння керівника курсів професора М. Кулешова. До складу редколегії входили: О. Синявський, Г. Помаленький та І. Кононов. За браком коштів тираж видання складав лише три примірники. Один залишили для внутрішнього користування, другий – через професора М. Кулешова передали до Всеукраїнського агрономічного товариства, а третій – через професора О. Янату – до Сільськогосподарського наукового комітету України. Останній разом з іншими діячами СГНКУ проявили високу зацікавленість до журналу.

Варто наголосити, що вчений секретар СГНКУ, професор О. Яната особисто багато уваги приділяв започаткуванню та становленню українських сільськогосподарських часописів у 20-х рр. минулого століття. У своїй статті «Сучасні завдання сільськогосподарського видавництва на Україні та його організація» вчений вказав на шляхи подолання хаотичного становища та подальшого розвитку видавничої справи. Він вірив, що всі негаразди є тимчасовим явищем: «І коли сьогодні сільськогосподарська наука на Україні перебуває ще в злиднях, то позавтра вона має вже розцвісти, бо повинно буйно розвиватися на Україні саме сільське господарство» [4]. О. Яната подав програму організації видання наукової галузевої літератури, вперше порушив питання «організованості, проведеної на принципах спеціалізації» галузі. Сьогодні ми можемо з впевненістю відмітити далекоглядність поглядів видатного науковця, який наголошував, що всі праці, які б дрібні вони не були, повинні збиратися в Україні у спеціальні центральні друковані органи кожної галузі сільськогосподарської науки, щоб жодна з них, де б вона не була зроблена, не загинула б для сільськогосподарського знання. У

*О. Яната
(1888–1938)*

таких спеціальних органах повинні друкуватися наукові праці та наукові матеріали, реферати та рецензії. Не залишаючись осторонь нагальних видавничих питань, учений вирішив за доцільне показати новостворений «Листок дослідника» на Всеукраїнській нараді ректорів сільськогосподарських інститутів і керуючих сільськогосподарськими технікумами, що відбулася 31 серпня 1923 р. Її організував сільськогосподарський відділ Головпрофосвіти Народного комісаріату освіти. О. Яната презентував видання під час свого виступу із доповіддю «Про участь сільськогосподарських шкіл в організованій сільськогосподарській науковій праці» [5]. Внаслідок цього, 6 жовтня 1923 р. колегією Головпрофосвіти була затверджена Постанова про підтримання подібного видання, але ширшого за обсягом і за іншою назвою – «Молодий дослідник» [6].

На підставі вищезазначеного рішення СГНКУ виділив спеціальні асигнування на видання. Крім того, взяв на себе матеріальне і технічне забезпечення, а також зобов'язувався дбати про розповсюдження та розвиток журналу, засновуючи свої представництва і філії при різних курсах, навчальних закладах тощо. Однак слід зауважити, що навіть за таких обставин Комітет не втручався у внутрішній процес створення часопису, його характер, напрями роботи, підбір статей, віддавши повну самостійність науковій молоді, а за своїм Термінологічним бюро залишав лише редагування термінології та мови журналу.

Метою створення «Молодого дослідника» було «... об'єднати творчі наукові інтереси молодшої генерації працівників сільськогосподарської науки на Україні». На думку видавців, до цільової аудиторію мали потрапити «... не тільки ті, що вже розпочали свою самостійну наукову працю на цілком визначеному, певному шляху, як молоді працівники сільськогосподарських дослідних станцій, аспіранти різних кафедр наук сільського господарства та ін.,

але також ті, що ще тільки накреслюють собі ці шляхи ..., як слухачі різних спеціальних курсів, студенти вищих шкіл, сільськогосподарських інститутів і технікумів, і взагалі всі молоді сили України з сільськогосподарським нахилом, що мають свої інтереси в науковій сільськогосподарській творчості» [3].

Член редколегії О. Синявський у своїй вступній статті до першого випуску журналу «Листок дослідника» визначив основне завдання новоствореного друкованого органу, яким цілком можна охарактеризувати першочергового значення цього видання для інформаційного забезпеченні вітчизняної аграрної галузі: «Передовсім це мусить бути орган цілком вільної незалежної молоді сільськогосподарської наукової думки, не обмеженої жодним авторитетом, жодною програмою і навіть жодними традиціями. Кожен зможе тут ставити і освітлювати питання так, як підказує йому чистий розум, не затьмарений упередженнями, не обтяжений горою класифікованих фактів. Хай буде тут багато помилок, хай будуть тут відкриття, що давно відкриті, але це буде разом з тим безсумнівна наукова творчість, що єдина може вказати нам шлях до дійсно цінних наукових досягнень, до відкриття нових закономірностей. Наша сільськогосподарська наука, оперуючи з величезною силою фактів і дбаючи про їх класифікацію, так багато створила наукових символів і так до них призвичаїлася, що вони досить часто заступають собою справжню дійсність, і тоді для людини науки настає межа широкої наукової творчості... Отже наше завдання полягає в тому, щоб зберегти свою здібність відчувати за символами правдиву дійсність, зберегти здібність мислити науковими образами, а не науковими символами» [3].

З метою якнайшвидшого удосконалення діяльності видання Комітет вийшов з пропозицією перед його редколегією щодо організації і ведення нового журналу. Таким чином, 13 жовтня 1923 р., отримавши схвальну відповідь, СГНКУ і редколегія «Молодого Дослідника» підписали угоду про співпрацю [7]. Відповідно до неї, Видавниче бюро СГНКУ мало друкувати й розсилати кожний випуск журналу тиражем не менше тисячі примірників і не

пізніше місячного терміну з дня надходження готового до друку матеріалу від редколегії. Всі канцелярські та поштові видатки журналу сплачував Комітет.

Слід зазначити, що науковий журнал «Молодий дослідник» став першою спробою в Україні об'єднати і стимулювати наукову працю молодих науковців, від діяльності яких залежатиме подальший розвиток галузевого дослідництва і науки. До часопису приймалися статті дослідного характеру з різних галузей сільськогосподарської науки. Особливу зацікавленість становили матеріали, що висвітлювали динамічні процеси, які відбувалися в сільському господарстві. Через це фізіологічний та економічно-еволюційний напрями переважали над морфологічним і статичним. Журнал складався з таких рубрик: 1) провідні статті; 2) оригінальні статті дослідного характеру; 3) статі і замітки з дискусійних питань, порушених на сторінках видання; 4) критичні статті з питань сучасної сільськогосподарської науки, що мали місце у тогочасній пресі, доповідях на різноманітних з'їздах і нарадах тощо; 5) невеличкі повідомлення сільськогосподарського наукового характеру; 6) хроніка – інформувала про події молодого наукового життя, організацію різних сільськогосподарських наукових товариств, гуртків, окреслювала їх діяльність тощо.

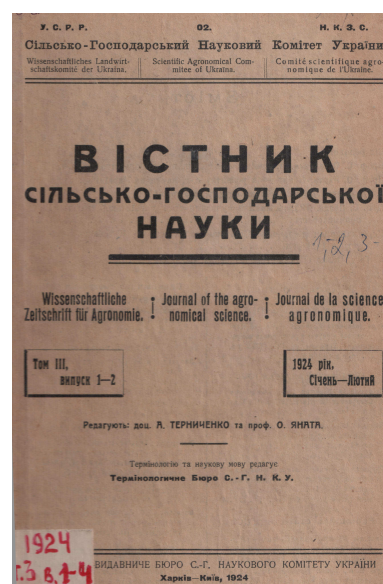
Слід зауважити, що видавцями передбачалося, що кількість матеріалів, надісланих молодими дослідниками до редакції, може бути занадто великою. І задля об'єктивного висвітлення актуальних і важливих наукових розробок було вирішено заснувати наукові журнали на зразок «Листка дослідника» при спеціальних

курсах і гуртках, вищих сільськогосподарських інститутах та технікумах. До речі, вищезазначене видання ніхто не збирався призупиняти, воно залишалося у вигляді друкованого органу слухачів курсів сільськогосподарської дослідної справи Всеукраїнського агрономічного товариства. У зв'язку із

запропонованим кожна редакція новостворених видань мала надсилати по одному примірнику до «Молодого дослідника», який у свою чергу обирав найцікавішу, найціннішу з наукової точки зору інформацію. За таких умов на шпальтах «Молодого дослідника» зосереджувалися матеріали молодих науковців з усієї України.

Підсумовуючи, варто відмітити, що виходу часопису як дієвому живому осередку обміну інформацією з питань галузевої науки та дослідної справи, різноманітними науковими розробками та потужними засобами популяризації науки приділялася значна увага з боку провідного координуючого осередку вітчизняної аграрної науки – Сільськогосподарського наукового комітету України. Однак все заплановане щодо «Молодого дослідника» з різних причин, головним чином, організаційних та фінансових труднощів, оскільки саме наприкінці 1924 р. розпочинається реорганізація Комітету, не вдалося повністю втілити в життя. Як наслідок, цей науковий журнал виходив лише раз на два місяці, а зрештою став додатком до іншого часопису СГНКУ – «Вісника сільськогосподарської науки» [8]. За час свого існування протягом 1918–1927 рр. СГНКУ зробив вагомий внесок у становлення вітчизняної сільськогосподарської науки та дослідної справи та у розвиток аграрної видавничої справи. Наукова галузева періодика у той час була не лише відображенням сільськогосподарського наукового життя та його наслідків, але й могутнім чинником становлення і поступального розвитку самої науки.

Список використаних джерел

1. *Наказ* Міністерства земельних справ 1 листопада 1918 р. Ч. 162. – ЦДАВО України, ф. 1061, оп. 1, спр. 32, арк. 202.
2. *Яната О. А.* Десятиріччя Жовтня на полі української сільськогосподарської науки / О. А. Яната // *Укр. агроном.* – 1927. – № 10/11. – С. 26–40.
3. *Від редакції* // *Молодий дослідник.* – 1924. – Ч. 1. – С. 1–4.

4. *Яната О. А.* Сучасні звав дання сільськогосподарського наукового виробництва на Україні та його організація / О. А. Яната // Вісник сільськогосподарської науки. – 1922. – Т. 1, вип. 1. – С. 2–4.

5. *Хроніка* // Молодий дослідник. – 1924. – Ч. 1. – С. 29–30.

6. *Постанова* колегії Головпрофосвіти від 6 жовтня 1923 р. // Бюллетень Українського Главного Комітета Професійного Спеціального Научного Образования. – Х., 1923. – № 10. – С. 60–66.

7. *Умова* «Молодого Дослідника» з С.-Г. Науковим Комітетом // Молодий дослідник. – 1924. – Ч. 1. – С. 30–31.

8. *Сільськогосподарські* періодичні видання в Україні. 1918–1940 : Журнали, «Бюлетені», «Вісті», «Наукові записки», «Збірники наукових праць», «Труди» : наук.-доп. ретросп. бібліор. покажч. / НААН, ДНСГБ ; уклад. : В. А. Вергунов, О. П. Анікіна ; наук. ред. В. А. Вергунов. – К. : Нілан-ЛТД, 2012. – С. 22.